

Jan Richter

Max Fleischer

Max Fleischer (1841–1905)

(fotoarchiv Regionálního muzea v Mikulově)

Letošního 18. prosince uplyne sto let od úmrtí významného architekta druhé poloviny 19. století Maxe Fleischera. Tento muž bývá připomínán jako autor četných sakrálních i civilních staveb v podunajském soustátí. S Mikulovem jej spojuje budova obřadní síně, která byla podle jeho návrhu postavena v roce 1898, s Břeclaví pak úpravy a dekorativní výzdoba místní synagogy, která podle jeho plánů proběhla o deset let dříve, v roce 1888.

Max Fleischer se narodil 29. března 1841 v domě v židovské čtvrti č. 20 v Prostějově, do matriky byl zapsán jako Meir Fleischer. Po studiu na nižší reálce odešel v roce 1853 do Olomouce, kde dokončil vyšší reálku, a v roce 1859 odešel do Vídně. Tam nejprve v letech 1859–1863 vystudoval c.k. Polytechnický institut (dnešní Technickou univerzitu) a potom se zapsal na architekturu na tehdejší Akademii spojených výtvarných umění. Studoval pod vedením nejvýznamnějších architektů své doby – Eduarda

van der Nulla, Carla Roesnera a především Friedricha sv. pána von Schmidta, s nímž jej spojovalo také celoživotní přátelství. V roce 1868 zvítězil von Schmidtův ateliér v soutěži o návrh novostavby vídeňské radnice a von Schmidt si za spolupracovníka vybral i Fleischera.

Max Fleischer zůstal v ateliéru svého učitele až do roku 1887, na vlastních zakázkách však pracoval již předtím. V roce 1884 vytvořil nerealizovaný návrh synagogy v Liberci a v letech 1883–1884 vznikla první velká stavba podle Fleischera – synagoga ve Schmalzhofgasse ve čtvrti Mariahilf v VI. vídeňském obvodu. Byla to novogotická bazilikální stavba bez věží, s třemi loděmi. Ve vnější formě i ve stavebním materiálu – Fleischer zvolil červené neomítnuté cihly – je patrná inspirace von Schmidtovým novogotickým stylem. Synagoga ve Schmalzhofgasse měla 322 míst pro muže, v bočních lodích 236 míst pro ženy a na západní straně varhanní kruchtu. Synagoga byla zničena za Křišťálové noci z 9. na 10. listopadu 1938.

V letech 1887–1888 vznikla jedna z nejdůležitějších Fleischerařských staveb, totiž synagoga v Českých Budějovicích. Jednalo se o novogotickou stavbu se západně orientovaným trojúhelníkovým průčelím mezi dvěma štíhlými věžemi s Davidovými hvězdami na

vrcholech. Hlavní masu budovy tvořily tři lodě, přičemž ženské oddělení bylo situováno na západní straně hlavní lodi. Na jednom ze sloupů Fleischer navrhl arkádu pro varhany a chór. Východní stěna s dubovou schránou na Tóru se velmi podobala presbytáři katolických kostelů. Nadmíru zajímavým prvkem byly odtahy kouřového topení ve fiálách východní apsidy, přičemž vlastní kotelna byla umístěna ve sklepě. Pro konání bohoslužeb v zimním období Fleischer navrhl dvě vytápěné místnosti v západní části bočních lodí. Synagoga měla kapacitu 616 míst, z toho 212 pro ženy a 10 čestných míst pro představené a funkcionáře obce. Dne 5. července 1942 byla stavba podminována a vyhozena do povětří.

V roce 1888 byla podle Fleischerových návrhů opravena synagoga v Břeclavi. Interiér této historizující stavby z roku 1868 byl podle všeho celkově upraven a Fleischer navrhl také vnitřní výtvarné dekorace.

Ve stejném roce vyprojektoval Fleischer také novostavbu další reformní synagogy – v Plzni. Tato tzv. Velká synagoga měla mít monumentální dvouvěžové průčelí, tři lodě a na rozdíl od předchozích staveb také ženskou galerii. Fleischerův návrh však nebyl realizován.

V letech 1888–1889 byla ve Vidni postavena druhá synagoga podle plánu Maxe Fleischera, tentokrát v ulici Mullnergasse v IX. městském obvodu. I tato synagoga byla navržena v novogotickém stylu a materiálem zde použitým byly opět neomítnuté červené cihly. Budova měla dvě 35 m vysoké věže a vnitřní prostor byl rozdělen do tří lodí. Ženská oddělení, s celkovou kapacitou 248 míst, byla situována do vyvýšených bočních lodí, ve střední lodi bylo 320 sedadel pro muže. I tato synagoga byla při pogromu za Křišťálové noci zničena.

V roce 1890 zpracoval Max Fleischer návrh na stavbu další novogotické synagogy, která byla vystavěna v letech 1890–1891 v Pelhřimově. Opět šlo o trojlodní stavbu, tentokrát ovšem bez věží. Problém odděleného zasedacího prostoru pro muže a ženy vyřešil Fleischer podobným způsobem jako u synagogy v Mullnergasse – ženská sedadla umístil do bočních lodí na stejnou úroveň s mužskými. Po zániku místní židovské obce sloužila synagoga jako skladiště až do roku 1967, kdy byla zbořena.

Poslední velkou Fleischerovou sakrální stavbou byla tzv. Nová synagoga v Brně na Ponávce, kterou však dokončili až po architektově smrti v letech 1906–1907. Jednalo se o trojlodní

Obřadní síň při vstupu do areálu mikulovského židovského hřbitova, vybudovaná v roce 1898 podle návrhu Maxe Fleischera. Fotografie z doby před první světovou válkou. (fotoarchiv Regionálního muzea v Mikulově)

jednoduchou bazilikální budovu s neorománskými prvky bez výraznějších věží. Po druhé světové válce byla synagoga využívána jako skladiště a v letech 1985–1986 byla zbořena.

Fleischer byl rovněž autorem plánů synagog v Kremži (1894–1895), Hohenau (1899) a ve Všeobecné nemocnici ve Vídni (1903) a obřadních síní v Mikulově (1898), Tovačově (1899) a Hlivičích ve Slezsku (1902).

Budova obřadní síně v Mikulově je kromě tovačovské jedinou Fleischerovou stavbou, která se na našem území dodnes zachovala. Tato slohově eklektická budova stojí ve vstupní části rozsáhlého historického židovského hřbitova. Je tvořena centrální síní s vysokou klenbou a postranními křídly, umrlčí komorou a vozovnou pro pohřební vůz. Z přední stěny vystupuje výrazný portál s novorenesančními prohýbanými štíty, kterými jsou opatřena i postranní křídla. Celou plochu fasády pokrývá kvádrová bosáž v omítce.

Kromě těchto sakrálních staveb Max Fleischer navrhl mnoho civilních objektů, především budovu dívčího sirotčince v XIX. vídeňském okrese (1894), domova pro lidi bez přístřeší v ulici Blattgasse ve III. okrese tamtéž (1903) nebo budovu sladovny firmy Hamburger a Steiner v Prostějově (1889–1890). Známa je i jeho přestavba zámku v Tovačově pro Davida rytíře Gutmanna.

Max Fleischer se věnoval i sepulkrální architektuře – kromě hrobky pro rodinu průmyslníka Freisse ve Zborovicích (1892) vytvořil v židovské části Ústředního hřbitova ve Vídni mnoho náhrobků a hrobek – včetně té, kterou vybuodoval pro sebe a svou rodinu a do níž byl po své smrti 18. prosince 1905 uložen.

Fleischer byl prvním významným architektem, který při stavbě synagog používal novogotický stavební sloh, dosud považovaný za výhradně křesťanský a zejména německý stavební styl, a jako architekt se tak stal jedním z předních zastánců a propagátorů asimilace, tedy splynutí Židů s většinovým obyvatelstvem monarchie.

Max Fleischer za svůj život dokázal mnoho. Narodil se do chudé a neúplné rodiny v malém moravském městě a zemřel jako člen představenstva vídeňské židovské náboženské obce. Tím se stal v roce 1879 jako c.k. stavební rada a jako nositel Zlatého záslužného kříže s korunou, který mu udělil císař František Josef I. v roce 1883 za podíl na stavbě radnice ve Vídni. Jeho životní příběh je typický pro mnoho Židů v podunajské monarchii ve druhé polovině 19. století, kteří se po uvolnění a zrušení diskriminačních zákonů začali prosazovat téměř ve všech oblastech života svého státu.